

1. melléklet: a Turul-monda szövegei

Anonymus:

Vgek (...) nobilissimus dux Scithie, (...) duxit sibi uxorem in Dentumoger **filiam Eunedubeliani** ducis, nomine Emesu **de qua genuit filium**, qui agnominatus est Almus. Sed **ab eventu** divino **est nominatus Almus, quia matri eius** pregnantis **per sompnium** apparuit divina visio **in forma asturis**, que **quasi veniens** eam gravidavit **et innotuit ei, quod de utero eius egrederetur torrens et de lumbis eius reges gloriosi propagarentur, sed non in sua multiplicarentur terra. Quia ergo sompnium in lingua Hungarica dicitur almu et illius ortus per sompnium fuit pronosticatum, ideo ipse vocatus est Almus.** Vel ideo vocatus est Almus, id est sanctus, quia ex progenie eius sancti reges et duces erant nascituri. Quid ultra!

Krónikakompozíció:

A Képes Krónikát vettem alapul, kivéve azokat a részeket, ahol a többi kódex közül sok hoz alternatív szöveget. Ott / jellel elválasztva közöltem a másik variánst. A többi jegyzetben jelöltem, az SRH-t követve.

Eleud (1.) filius **Ugeg** (2.) **ex filia Eunodbilia** (3.) in Scytia/Magor (4.) **genuit filium, qui nominatur Almus ab eventu, quia mater/matri** (5.) **eius in sompno** (6.) **innotuerat** (7.) **avis quasi in forma austuris veniens**, dum esset grávida, **et quod de utero eius egrederetur torrens ac in terra non sua multiplicaretur**. Ideoque factum (8.) fuit, quod **de lumbis eius gloriosi reges propagarentur** (9.). **Quia vero sompnium** (10.) **in lingua nostra dicitur almu** (11.), **et illius ortus per sompnium** (12.) **fuit prenosticatus** (13.), **ideo ipse vocatus est Almus...**

A kódexek itt használatos rövidítései megegyeznek a krónikakompozíció szövegének SRH-beli kiadásánál használt rövidítésekkel (SRH I. 230., 232.-33., 236.)

1.: Elyud V3, Elewd V4.;

2.: Ugek S, Vgek B, D, Ugreg/Ugceg V4.;

3.: Ennodbilia B,D, Eunogbilia V2, Ermodbilia V4, Eunobilia V5.;

4.: Budai krónikacsálád: Magor, kivéve D: Scitia Magor. V4. Scitya

5.: Budai krónikacsálád, és V2, V3, V4: matri

6.: sono S, somno V4.

7.: metuerit V3

8.: fatatum: S, B, V3, V4

9.: propagarent V2

10.: sumpnum V5

11.: alom V4, alin S

12.: somnum D, V2, V4

13.: prognosticatus V3

2. számú melléklet: Ügek és Álmos esküvője és a barcelonai grófok gestája.

Gesta Comitum Barcinonensium, c. 11.

„Hic fuit in **armis strenuissimus**, curialis, **largus, pius** atque **benignus**, et de hostibus in multis praeliis triumphavit. Et **cum ad annos nobiles pervenisset, uxorem accepit** dominam videlicet Elinor, **filiam illustris regis** Castellae, **ex qua filium genuit nomine** Alfonsum.

Anonymus c. 3.:

... **duxit sibi uxorem ... filiam** Eunedubeliani **ducis** nomine Emesu **de qua genuit filium qui agnominatus est** Almus

Anonymus c. 4.:

„Erat ipse Almus **pius, benivulus, largus**, sapiens, **bonus miles . . . Cum** autem ipse Almus **pervenisset ad maturam etatem . . . dum ad maturam etatem iuventutis pervenisset, duxit sibi uxorem .. . filiam** cuiusdam nobilissimi ducis, **de qua genuit filium nomine** Arpad.

3. számú melléklet: Bibliai idézetek Anonymus szövegében

Az efféle említések több típusba sorolhatók.

Vannak olyanok, amelyek a sikeres foglalás megindoklása-képpen hivatkoznak az isteni kegyelemre, mint a következők: Anonymus c. 33., SRH I.75.: „Et quia **divina gratia in eis erat**, timuit eos omnis homo et maxime ideo timebant eos, quia audierant ducem Arpadium filiam Almi ducis ex progenie Athile regis descendisse.”, c.37., SRH I.78.-79.: „Et **dedit eis Deus** victoriam magnam”, „Et quia **gratia Dei antecedebat eos**, non solummodo ipsos subiugaverunt...”, c.44. SRH I.90.: „sicut **divina gratia erat eis previa**, levem habuit transitum.”, „Et quia Deus sua gratia antecedebat Hungaros, dedit eis victoriam magnam...” c. 49., SRH I.98.-99.: „Usubuu et Eusee inito consilio nuntios suos (...) duci Arpad transmiserunt et qualiter **dedit eis Deus victoriam** et quomodo Romani dimisso castro Bezprem ante eos fuga lapsi...”, c.23., SRH I. 64.: „Thosu et Zobolsu nec non Tuhutum cum vidissent, **quod Deus dedit eis** victoriam magnam et subiugaverunt domino suo fere plures nationes illius terre tunc **exaltati sunt nimis** super habitatores illius terre...”(I.Mach.8.13.: *a rómaiakról írják: et exaltati sunt valde*).

Van olyan, hely, ahol azt hangsúlyozza Anonymus, hogy a fejedelmet különösképpen támogatja Isten, és habár pogány, mégis az ő kiválasztottja: c. 4., SRH I. 39.: „Almus pervenisset ad maturam etatem, velut '**donum spiritus sancti**' erat in eo, licet paganus, tamen potentior fuit et sapientior omnibus ducibus Scithie et omnia negotia regni eo tempore faciebant consilio et auxilio ipsius.”, (Ap.csel. 2.38.: Péter mondja itt az első pünkösdkor az összegyűlt tömegnek a nyelvcsoda segítségével: „Poenitentiam, inquit, agite, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum : et accipietis **donum Spiritus Sancti**” Álmot tehát a keresztényekhez hasonlóan tölti el a Szentlélek adománya, hiába pogány.), c. 8. SRH I.44.: „Dux vero Almus, cuius **adiutor erat sanctus spiritus** armis indutus ordinata acie super equum suum sedendo ibat...” , c. 39. SRH I. 81.: „Dux vero **Arpad cuius adiutor erat Deus omnium**, armis indutus ordinata acie **fusis lacrimis Deum orans ...**” (Zsolt.145.5: „Beatus **cujus Deus** Jacob **adjutor ejus**, spes ejus in Domino Deo ipsius., Judit.8.14.: quia patiens Dominus est, in hoc ipso poeniteamus, et indulgentiam ejus **fusis lacrimis** postulemus).

Van olyan szöveghely is, ahol a hadizsákmány, egy családi birtok, vagy akár az egész ország birtoklásának oka és jogalapja az isteni kegyelem segítsége, amely egyben magyarázata és jogalapja a honfoglalásnak is (v.ö. Veszprémy 2019 183-84.): c.17. SRH I.58.: „Quas etiam terras posteritas eorum (Ed-é és Edömen-é) **divina gratia adiuvante** usque nunc habere meruerunt.”, c.46.: SRH I. 94.: „Fercula, pocula portabantur duci et nobilibus in vasis aureis, servientibus et rusticis in vasis argenteis, **quia omnia bona aliorum regnorum circumiacentium dederat deus in manus eorum...**” (Jos. 6.2.: Dixitque Dominus ad Josue : Ecce **dedi in manu tua** Jericho, et regem ejus, omnesque fortes viros, I. Krón.22.18.: Deus vester vobiscum sit, (...) et **tradiderit omnes inimicos vestros in manus vestras**”) c.50., SRH I. 100.: „[Hungari] regiones eorum [caranthanorum morouaensium] possiderunt et usque in hodiernum diem **adiuvante Domino** potenter et pacifice posteritas eorum detinet.”(...) „**Deus enim, cuius misericordia previa erat, tradidit duci Arpad et suis militibus inimicos eorum** et per manus suas labores populorum possederunt.” (V.Mos.23.14.: Deus tuus ambulat in medio castrorum, ut eruat te, et **tradat tibi inimicos tuos**, I. Krón.22.18.: lsd.: a 46. caput kapcsán).

A Gesta híres, retorikus 20. caputjában, bizonyos bihari részek elfoglalása kapcsán jegyzi meg Anonymus a következőket: (c.20., SRH I.62.) „**Bene implevit Deus in Almo duce et filio suo Arpad prophetiam, quam cecinit Moyses propheta a filiis Israel dicens; 'Et locus, quem calcaverit pes vester, vester erit.'** Quia a die illo loca, que calcaverunt Almus dux et filius suus Arpad cum suis nobilibus, usque ad presens posteritates eorum habuerunt et habent.” (Deut.11.24.: „**Omnis locus, quem calcaverit pes vester, vester erit**”, Jos.I.3.: „**Omnem locum, quem calcaverit vestigium pedis vestri, vobis tradam**, sicut locutus sum Moysi.”) A sikeres honfoglalás oka, magyarázata és jogalapja mint már láttuk, itt is az Isten kegyelme, viszont itt többről is szó van. Ez a

mondat megmagyarázza Anonymus szemléletét: a pogány magyarok országukhoz éppen úgy az Úr által vezérelt hódítás révén nyernek eljátszhatatlan jogot, mint a Józsué vezette izraeliták. Sőt, mitöbb, az Ószövetség jóvendölése válik valóra a honfoglalásban, tehát az, ami Árpád idejében történik, tükröképe annak, ami Józsué idején történt. (A középkori történetírás úgy általában, a dolgok változását a Gondviselés művének tartja (Breisach 2004., 86.-114., Györy 1948 67.-71., Veszprémy 2019. 20. Hóman 1925. 98.) és a kései antikvitás óta hajlamos arra, hogy az Ótestamentum idejében történeteket, a Krisztus utáni időkre vonatkozó előjelekként értékelje (Breisach i.m. 88., 95., 101., Veszprémy 2019. 20.)) Nézzhetjük úgy is, hogy a pogány magyarok ugyanúgy üdvösségre és dicsőségre választott nép, mint az ószövetségi zsidóság. V.ö.: a Gesta záró soraival, ahol arról esik szó, hogy „beatus rex Stephanus verba vite predicaret et Hungaros baptizaret”, és a pogányságot választva magát képletesen élve eltemető (Veszprémy 2019. 191.): Thonuzoba megkeresztelkedő fia Örkénd „vivit cum Christo in perpetuum”. Tehát a történet vége a magyarság üdvösségre térése, mint a már idézett históriás énekben. (Izd.: az „előtanulmány Anonymus forráshasználatához című részt) Ráadásul országukhoz, amely párhuzamba állítható itt a Kánaánnal, hiszen egyrészt itt találják meg a „verba vitae”-t, éppen úgy az Úr által vezérelt hódítás révén nyernek jogot, mint a Józsué vezette izraeliták. Felfogásában hasonlít a Gestának ez a helye, a krónikaszerkesztés honfoglalásról szóló, hasonlóképpen bibliai prázisokat használó helyéhez (SRH I. 289.): *Retradidit autem Dominus Hungaris Pannoniam, sicut tradiderat filii (Budai Krónika-család és V3, V4 kódexek: filiis Israel) tempore Moysi terram Seon regis Amorreorum et omnia regna Chanaan in hereditatem.*” (Számok, 2.33.: „Dedit itaque Moyses filiis Gad et Ruben, et dimidia tribui Manasse filii Joseph, regnum Seon regis Amorrhæi, et regnum Og regis Basan, et terram eorum cum urbibus suis per circuitum.”, Zsolt.134.11.-12.: [11] Seon, regem Amorrhæorum, et Og, regem Basan, et omnia regna Chanaan; [12] et dedit terram eorum haereditatem, haereditatem Israel populo suo.)

A magyarok világtörténelmi szerepének régi, őket Isten ostoraként meghatározó felfogását is megtartja Anonymus: (c. 56., SRH I. 111.): „sciebant, quod Hungarii essent insuperabiles in assuetis bellorum laboribus et plurimis regnis **Deus per eos furoris sui flagella propinasset.**” Viszont fontos megjegyezni, hogy nem tekinti őket a „veszedelem és tudatlanság fiainak”, mint Mályusz nszerint az ősgesta írója,(Mályusz 1966. 725.) illetve a nagyobbik Szent István legenda: „Unde contigit divine pietatis intuitu in ‘filios perditionis’ et ignorantie, populum rudem et vagum, creaturam dei sem nescientem, Ungaros videlicet, Pannonie patriam inhabitantes clementi visu de celo prospicere, ut quos ad ulciscendas prevaricationes Christianorum de sedibus naturalibus in occiduas. partes occulto perpetuitatis consilio prius destinaverat, hos tempore sue predestinationis iam instanti de via iniquitatis ad iustitie semitam deletja nebula ad spem in eternum permanentis perduceret retributionis.” Legenda maior Sancti Stefani regis, c.1., SRH II. 378.

Álmos megválasztásánál, ill. a hét kun vezér csatlakozásánál is megjelennek biblikus idézetek: An. c.5. (SRH I. 40.) Álmos megválasztásánál: „**ducem ac praeceptorem**” biblikus, Iz. 55. 4., Péld. 6. 7. lehet azonban csak egyszerű bibliai műveltségéből fakadó szófordulat is. Ugyanígy An. c.10. (SRH I. 46-47.) a kunok 7 vezére esküszik meg Álmosnak: *dux Almus et sui primates eis fide **se et iuramento se constrinxerunt.*** v.ö. IV. Móz. 30.3.: „Si quis virorum votum Domino voverit, **aut se constrinxerit iuramento...**”

Van végül egy hely, ahol Zolta sikeres utód-nemzését tulajdonítja a szerző az isteni kegyelemnek (c.55. SRH I. 111.: „Sed divina gratia adjuvante dux Zulta anno dominice incarnationis 931. genuit filium, quem nominavit Tocsun.”